

РОЗДІЛ III

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 330.3:911.375.3(188.3):001.8]=161.2(045)

Гарাপко Евеліна Василівна,
аспірант,
Мукачівський державний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЇ МАЛИХ МІСТ ЯК НАУКОВА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ЇХ РОЗВИТКОМ

Дослідження проблем соціально-економічного розвитку малих міст регіону в умовах децентралізації сьогодні набуває особливо важливого значення. Це обумовлено тим, що малі міста складають несучу конструкцію поселенської структури регіону, виступають локомотивами економічного зростання, продукують інноваційно-інвестиційний вплив на прилеглі території, оскільки саме тут сконцентрований інтелектуальний, науковий і освітній потенціал, функціонує розвинута виробнича і соціальна інфраструктура. Метою статті є здійснення типологізації малих міст Закарпатської області як основи для формування наукової бази управління їх соціально-економічним розвитком в умовах децентралізації, виявлення специфіки та особливостей їх функціонування та необхідність диференційованого підходу до реалізації державного регіональної політики регулювання їх розвитком. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові методи: індукції та дедукції (при дослідженні особливостей розвитку малих міст Закарпатської області та регіону загалом); систематизації (при розробці наукових підходів щодо типологізації малих міст за ключовими параметрами їх розвитку); узагальнення (при формуванні практичних рекомендацій щодо державного регіональної політики регулювання розвитком малих міст). Наукова новизна пов'язана з обґрунтуванням тези про необхідність врахування у процесі типологізації малих міст диференціації соціально-економічного рівня розвитку малих міст, наявного природно-ресурсного потенціалу, рівня розвитку виробничої і соціальної інфраструктури, стану житлово-комунального господарства, якості людського потенціалу, рівня економічної активності працездатного населення, його схильності до підприємницької діяльності, екологічної ситуації на місцях. Практичне значення отриманих результатів полягає у здійсненні типологізації трьох основних підсистем малих міст Закарпатської області – економічної, соціальної та екологічної. Запропоновано критеріальні ознаки типології для кожної підсистеми. Особлива увага звернута на економічну та соціальну підсистеми. На основі багатовимірного аналізу здійснено типологію малих міст за динамікою протікання демографічних процесів, включено етнічну компоненту, що має важливе значення для Закарпаття як поліетнічного регіону. Перспективи подальших досліджень будуть базуватись на виокремленні головних блоків регіональних проблем розвитку малих міст та пошуку шляхів їх вирішення.

Ключові слова: малі міста, типологізація, підсистеми, управління, функції, класифікаційні ознаки.

ВСТУП

Економічні реформи, які реалізуються в Україні, передбачають вирішення двох ключових завдань – поглиблення євроінтеграційних процесів та здійснення адміністративно-територіальної реформи, змістом якої є децентралізація, пов'язана з процесом перерозподілом функцій і повноважень, їх передача до компетенції об'єднаних територіальних громад. По суті, це означає, що державна регіональна політика фокусується на розвитку місцевого самоврядування і активних територіальних громад, що відповідає

сучасним запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям окремих територій. З цього можна зробити висновок, що регіональна політика побудована на індивідуальному підході до розвитку кожного регіону, міста, селища, села та активній участі територіальних громад та місцевої влади у вирішенні тих чи інших питань забезпечить успішність реформ на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях [12, с. 4]. В цьому контексті особливо важливу роль відводиться малим міським поселенням, які в переважній більшості стають інтегруючою ланкою об'єднаних територіальних громад як важливої форми

розселення і соціально-економічних центрів.

Зростання «організуючої ролі малих міст у їх життєдіяльності та прилеглої сільської території як опорних центрів нижчого рангу та збереження їх існування у контексті сталого просторового розвитку» [4, с. 32] значно активізувала вивчення процесів соціально-економічного розвитку малих міських поселень та їх господарських систем.

Постановка проблеми. Дослідження проблем соціально-економічного розвитку малих міст регіону в умовах децентралізації сьогодні набуває особливо важливого значення. Це обумовлено тим, що малі міста складають несучу конструкцію поселенської структури регіону, виступають локомотивами економічного зростання, продукують інноваційно-інвестиційний вплив на прилеглі території, оскільки саме тут сконцентрований інтелектуальний, науковий і освітній потенціал, функціонує розвинута виробнича і соціальна інфраструктура. Все це об'єктивно потребує поліпшення державного регіонального управління соціально-економічним розвитком малих міст, удосконалення механізмів їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних і прикладних аспектів дослідження малих міст як основної форми розселення і соціально-економічних центрів розкривають у своїх працях Ю. Білоконь, М. Долішній, Ф. Заставний, М. Мельник, Ю. Пітюренко, Ю. Стадницький, О. Топчів, О. Шаблій, Л. Шевчук, С. Шульц та інші. Разом з тим, в умовах поглиблення економічних реформ виникає об'єктивна необхідність у поглибленні наукових досліджень, пов'язаних з формуванням пріоритетних сфер економічної діяльності малих міст, пошук ефективних форм і методів задіяння їх виробничо-ресурсного та людського потенціалу, досягнення високого рівня благоустрою, удосконалення соціальної організації міського життя в рамках єдиної системи розселення. Вирішення цього складного вузла проблем вимагає здійснення типологізації малих міст за ключовими параметрами їх соціально-економічного розвитку, що дозволяє закласти наукову базу управління їх розвитком.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення типологізації малих міст Закарпатської області як наукової бази управління їх соціально-економічним розвитком в умовах децентралізації, виявлення специфіки та особливостей їх функціонування та необхідність диференційованого підходу до реалізації державного регіональної політики регулювання їх розвитком.

У відповідності зі сформульованою метою дослідження були поставлені такі завдання:

- вивчити специфіку та особливості функціонування малих міст в Закарпатській області;
- обґрунтувати проблеми соціально-економічного розвитку малих міст регіону в умовах децентралізації;
- обґрунтувати необхідність здійснення типологізації малих міст як наукового підґрунтя для диференційованого управління їх розвитком та суспільно-просторовими процесами в їх межах.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Типологія малих міст як науковий інструментарій виявлення їх особливостей та відмінностей за певними класифікаційними ознаками з метою ефективного управління їх соціально-економічним розвитком є предметом міждисциплінарних наукових досліджень, детермінована їх складною соціотехнічною та етнокультурною системою, компоненто формуючими елементами якої є економічна, соціальна, екологічна підсистеми.

Ключову роль у формуванні дослідницької парадигми малих міст відіграли напрацювання представників географічної школи, які використали філософську категорію простору для характеристики відносин між географічними об'єктами, розташованими на одній території [5].

За допомогою географічного образного мислення, використовуючи такі дослідницькі методи як моделювання, типологія, прийоми формалізації, абстрагування, ідеалізація тощо, можна виявити ті чи інші типи територій, побудувати їх функціонально управлінські моделі не за географічним принципом, а за їх певними рисами [5].

Поділяючи в цілому думку вище цитованого автора підкреслимо, що важливість зробленого ним висновку полягає у тому, що він формує методологічне підґрунтя дослідження окремих територій як цілісних господарських одиниць, які відрізняються одні від одних за кількісними та якісними показниками, що характерно для малих міських поселень, що унеможливорює уніфікацію підходів до управління їх соціально-економічним розвитком [6, с. 17]. Це підтверджується досвідом багатьох Європейських країн, де рівень місцевого муніципального управління кардинально відрізняється як інституціональною структурою, розміром, обсягами повноважень, так і кількістю рівнів управління [10, с. 8].

Процеси, пов'язані з формуванням об'єднаних територіальних громад як найбільш ефективної форми самоорганізації населення, центрами яких є малі міські поселення, дали певний імпульс для наукових досліджень, зв'язаний з моделюванням їх економічного розвитку із застосуванням кластерного аналізу, що за своїм економічним змістом є спробою їх типологізації, оскільки метою наукового аналізу є виявлення домінантних ознак та відмінностей, специфіки їх функціонування. Позитивним прикладом цього є колективна монографія вчених Закарпатського регіонального центру соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України «Перспективи економічного розвитку територіальних громад Закарпаття в умовах децентралізації влади», в якій здійснено аналіз результатів кластерування місцевих рад, ядром яких є міські поселення регіону, переважна більшість з яких відноситься до малих. Наведене переконливо доводить необхідність здійснення типологізації малих міст як наукового підґрунтя для диференційованого управління їх розвитком та суспільно-просторовими процесами в їх межах.

При цьому зауважимо, що сам процес типологізації за своєю сутнісною природою є

складним, що вимагає при його здійсненні застосування багатовимірного аналізу, що включає економічну, соціальну та екологічну підсистеми з подальшою конкретизацією властивих ознак та критеріїв, по яких вона здійснюється (рис. 1).

Запропонована на рис. 1 типологізація не може здійснюватися за одним лекалом, тобто характеризуватися ідентичністю методичних підходів її здійснення.

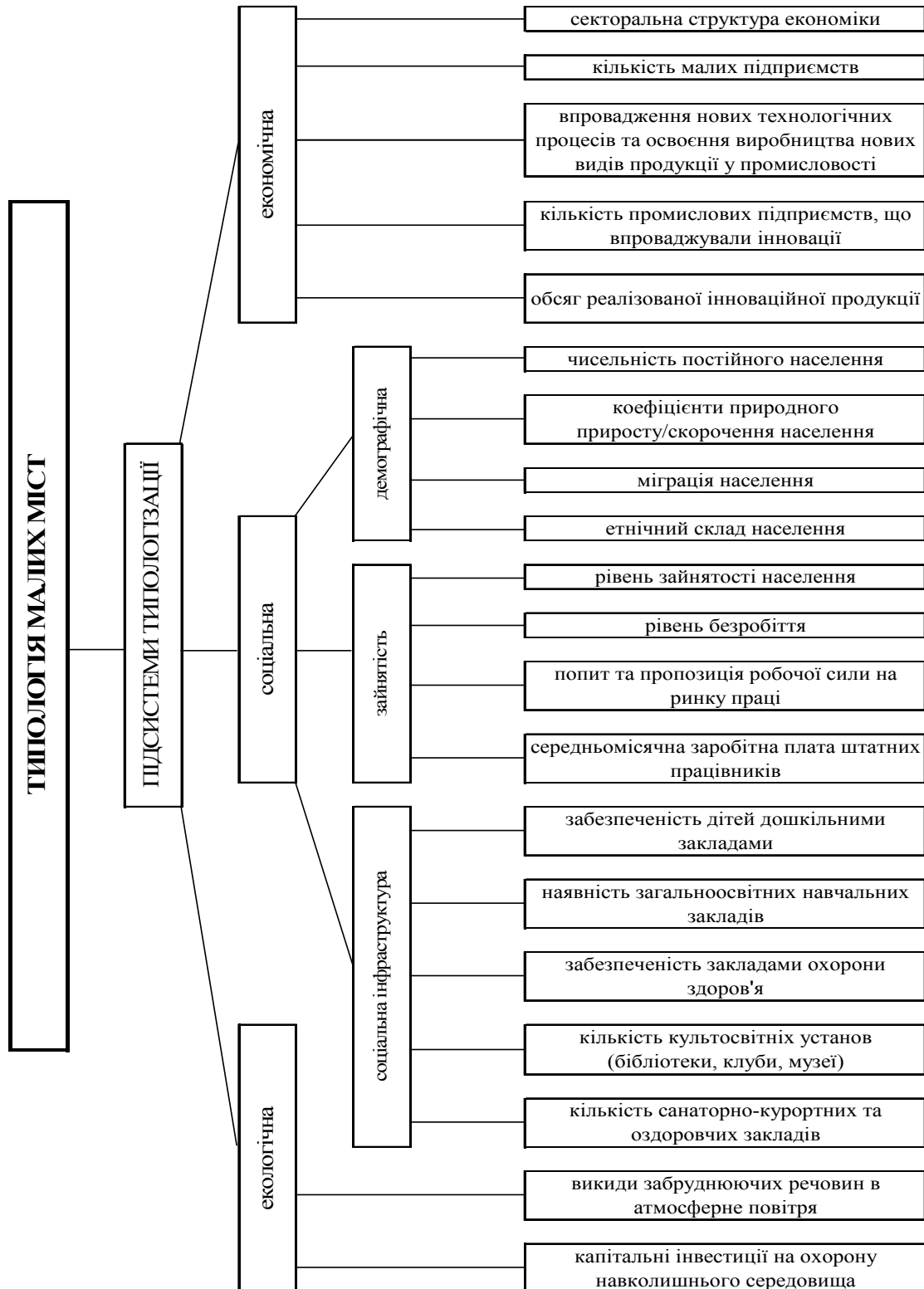

Рис. 1. Типологізація малих міст за ключовими параметрами їх розвитку

Розробка автора

Це пояснюється глибокою диференціацією соціально-економічного рівня розвитку малих міст, наявним природно-ресурсним потенціалом, рівнем розвитку виробничої і соціальної інфраструктури,

станом житлово-комунального господарства, якістю людського потенціалу, рівнем економічної активності працездатного населення, його схильністю до підприємницької діяльності, екологічною ситуацією на

місцях. Для Закарпатської області при здійсненні типології малих міст з їх приміськими зонами та прилеглими до них територіальними суспільними поселенськими системами обов'язковими критеріальними ознаками є історичний контекст їх розвитку, врахування вертикальної зональності розміщення малих міст в низинній, передгірській та гірській природно-економічних зонах, етнічного складу економічно активного населення, наближеність до кордону.

Важливе значення для розвитку міста має типологізація економічної підсистеми. Таку думку поділяє Є. О. Болоцький, який підкреслює, що для розуміння сутності економічних відносин всередині міста необхідно зрозуміти економічну сутність міста. З точки зору цитованого автора, сучасне місто – об'єкт сучасної прискореної урбанізації; місто – соціально-економічна система; місто – важливий суб'єкт бюджетно-фінансових відносин країни [1, с. 36-37].

Наведене вказує на багатофункціональність міських господарських систем, що значно активізує проблему їх типологізації в сучасних умовах розвитку. На основі отриманих результатів стає можливим виявити ефективність структурних трансформацій в економіці міста, її багатофункціональний чи монофункціональний характер, чітко окреслити локальні економічні інтереси та наявний природно-ресурсний потенціал їх розвитку, розробляти стратегію диверсифікації економіки як важливого інструменту активізації підприємницької діяльності.

Отримані результати є науковою базою реалізації стратегії модернізації економіки, створення інституційних та економічних передумов для залучення інвестицій та активізації інноваційних процесів, розробки локальних цільових комплексних програм розвитку економіки за рахунок власного виробничо-ресурсного та людського потенціалу. В концептуальному плані реалізація окресленого вузла проблем є багато альтернативною платформою підвищення конкурентоспроможності міських субрегіональних просторових господарських систем та їх включення в сферу міжмуніципального, регіонального та транскордонного поділу праці.

Враховуючи те, що соціальна підсистема міста включає в себе широкий аспект проблем, в процесі її типологізації методологічно доцільно виділити три структурні складові – демографічну, трудоворесурсну та інфраструктурну. Запропонований підхід до типологізації міської соціальної підсистеми обумовлений необхідністю більш точної і детальної фіксації окремих параметрів демографічного, трудоворесурсного та інфраструктурного процесу, а відповідно розробки соціальної політики. Це об'єктивно розширює теоретичну базу дослідження найважливіших соціальних процесів, які часто перебувають між собою в суперечливому стану і не корелюються між собою, однак формують єдину цілісну субординовану соціальну систему і заперечують її інтегрованість. В структурі соціальної підсистеми ключову роль відіграє демографічна компонента. Це означає, що «демографічна спрямованість має стати одним із головних пріоритетів державної політики» [11, с. 4]. До речі, саме цей

критерій закладений в законодавчу базу, яка регулює групування міст за різними класифікаційними ознаками. Так, відповідно до державних будівельних норм, населені пункти, чисельністю до 50 тисяч осіб, відносять до малих міст. Сюди ж зараховують селища міського типу [2, с. 108]. В Законі України «Про генеральну схему планування території України» виділяють такі типи малих міст: за схемою планування території; за питомою вагою населення, зайнятого в різних сферах економічної діяльності[8]. Такий підхід характерний для багатьох наукових публікацій з проблематики містобудування. Так, наприклад, Б.Хорев при здійсненні класифікації міст за основу бере рівень соціально-економічного розвитку міських поселень та систему розселення населення [13, с. 28].

Проведена нами типологізація населення малих міст Закарпатської області із застосуванням багатовимірного аналізу та врахуванням їх просторового розміщення дозволила виявити три типи міських поселень, що характеризуються суттєвими відмінностями демографічного розвитку. До першої групи відносяться міські поселення, які характеризуються сприятливими тенденціями демографічного розвитку, тобто мають позитивне сальдо природного приросту населення і кількісно складають 25%. За просторовою ознакою 5 селищ міського типу відносяться до гірської природно-економічної зони і 2 – до низинних. Другу групу з від'ємним сальдо природного приросту населення складають 16 міських поселень, або 57% від їх загальної кількості. І на кінець найменш чисельну групу, або 23%, складають міські поселення з стабільною чисельністю населення, де рівень народжуваності та смертності перебувають на одному рівні.

Типологізація малих міських поселень Закарпатської області за динамікою протікання демографічних процесів вказує на існуючу диференціацію в темпах природного приросту населення та наростанні депопуляційних процесів, що об'єктивно вимагає посилення з боку органів державної влади уваги до поліпшення якісного складу населення, продовження тривалості життя, зміцнення стану здоров'я, підвищення рівня життя, подолання масштабної бідності, особливо у міських поселеннях гірської природно-економічної зони області.

Важливою складовою демографічного процесу є трудова міграція. В структурі міграційних потоків в умовах відкритості та інтернаціоналізації економічних відносин особливе місце посідає міждержавна трудова міграція робочої сили, яка набула масштабного характеру і поглинула значний контингент економічно активного населення малих міських поселень області. Особливо інтенсифікувалися міждержавні трудові потоки у зв'язку з введенням безвізового режиму. Звідси об'єктивна необхідність у здійсненні серйозних наукових досліджень, зв'язаних з виявленням «вогнищ» трудової міграції та здійснення типологізації міських поселень за інтенсивністю трудовіграційних процесів. Така типологізація є вкрай важливою, оскільки до традиційних детермінант, що генерують масштабну трудову міграцію економічного характеру додалися чинники неекономічного спрямування –

«нестабільність та напруженість країні, зневіра в можливість влаштувати майбутнє дітей в своїй країні, можливість реалізувати свої громадянські права та власний потенціал» [9, с. 73]. Цей перелік можна продовжити, однак незаперечним є той факт, що в умовах відкритості національної економіки, посилення курсу на євроінтеграцію роль неекономічних детермінантів буде посилюватися. Даний факт обумовлює необхідність виділення в структурі трудової міграції поряд з економічними неекономічних мотиваторів та нівеляції їх впливу на трудові міграційні процеси.

В соціальній підсистемі важлива роль відводиться типологізації малих міських поселень за рівнем зайнятості населення. Така типологія повинна здійснюватися за такими класифікаційними ознаками: високий рівень зайнятості, що перевищує загальнообласний показник, низький з високим рівнем безробіття, рівень зайнятості, що відповідає природному рівню безробіття та рівень вимушеної неповної зайнятості за окремими видами економічної діяльності. Прикладне значення такої типології полягає в тому, що на її стає можливим визначити рівень економічної активності населення в розрізі малих міст регіону за відповідною соціально-демографічною ознакою. Експертні оцінки зайнятості населення малих міст регіону вказують на існуючу кореляцію рівня зайнятості із їх просторовим розміщенням. Значно вищий рівень зайнятості населення має місце в міських поселеннях низинної, трохи нижчий – в передгірській та низький – в гірській природно-економічних зонах. Відповідно зростає навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду). Так, найвищий рівень навантаження на одне робоче місце зафіксовано у Воловецькому районі – 117 осіб, Іршавському – 92, Рахівському – 63 особи [7, с. 31]. Відповідно, в цих районах важче знайти підходящу роботу.

При здійсненні типологізації за рівнем зайнятості важливо враховувати етнічну компоненту населення, оскільки Закарпаття є полі етнічним регіоном, де компактно проживають різні етнічні групи, а в окремих малих містах вони складають переважну частину економічно активного населення. Як свідчать результати наукових досліджень, які

проводилися в області, етнічні меншини характеризуються різним рівнем схильності до підприємницької діяльності та ступенем економічної адаптації до ринкових умов господарювання. За даними досліджень вчених Закарпатського регіонального центру соціально-економічних та гуманітарних досліджень НАН України в структурі етноменшин виділяються три групи респондентів, що характеризуються різним рівнем підприємницької активності. До першої групи з високим рівнем підприємницької ініціативи відносяться румуни (коефіцієнт ділової активності 0,81), словаки (0,58), поляки (0,57), німці (0,50). Другу групу з середнім рівнем схильності до підприємництва формують росіяни (0,46) та угорці (0,48). Найнижчий коефіцієнт підприємницької активності зафіксовано серед українського населення (0,23) [3, с. 38].

Існуючі відмінності в адаптації етнічних груп в новому економічному середовищі можуть служити підґрунтям для диференційованої соціально-економічної політики в багатонаціональних територіальних утвореннях, а також в місцях компактного проживання національних спільнот. Йдеться про те, що впроваджувані організаційні форми господарювання повинні бути адекватними орієнтаціям етнічних груп, які проживають у тій чи іншій місцевості.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема розвитку малих міст в умовах децентралізації набуває особливої ваги в наслідок того, що сьогодні вони стають центрами об'єднаних територіальних громад та прилеглих до них територій. Звідси об'єктивно виникає проблема їх типології, що виступає науковим підґрунтям соціально-економічного розвитку малих міст та необхідність розробки інструментів, важелів державного регулювання регіонального розвитку.

Перспективи подальших досліджень будуть базуватись на виокремленні головних блоків регіональних проблем розвитку малих міст та пошуку шляхів їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балацький, Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія / Є.О.Балацький. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 302 с.
2. Державні будівельні норми України ДБН 360-92** Містобудування і забудова міських і сільських поселень. – К.: Держбуд України, Укрархбудінформ, 2002. – 231 с.
3. Етноменшини Закарпаття в умовах ринкової трансформації: монографія / В. П. Мікловда, М. А. Лендел, М. І. Пітюлич та ін. – Ужгород: Карпати, 2006. – 96 с.
4. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах / Інститут регіональних досліджень НАН України; наук. ред. В. С. Кравців. – Том 5. Малі міста / відп. ред. Л. Т. Шевчук. – Львів, 2013. – 284 с.
5. Павлов О. І. Сільські території як об'єкт наукового дослідження / О. І. Павлов. // Державне будівництво. – 2007. – № 1(1). – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(1)_6).
6. Пітюлич М. М. Гірські території Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / М. М. Пітюлич. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», - Ужгород: Гражда, 2015. – 320 с.
7. Праця у Закарпатській області. Статистичний збірник. – Ужгород, 2015. – 80 с.

8. Про Генеральну схему планування території України: Закон України № 3059-III від 07.02.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>.
9. Регулювання трудовіграційних процесів в транскордонному регіоні: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Пітюлича М. І. [М. І. Пітюлич, В. В. Гоблик, Т. Д. Щербан та ін.] – Мукачево: Вид-во МДУ, 2015. – 148 с.
10. Симоненко В. К. Реформи: адміністративно-територіальна, адміністративна і децентралізації – триєдині / В.К.Симоненко // Регіональна економіка. – 2017. – №2(84). – С. 5-9.
11. Стратегія демографічного розвитку на 2006-2015 роки // Демографія та соціальна політика. – № 1. – 2006. – С. 3-22.
12. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. В. С. Кравців; наук. координатор С. Л. Шульц. – Львів, 2016. – 218 с.
13. Хорев Б. Городские поселения СССР. Проблемы роста и их изучение. Очерки географии расселения / Б.Хорев. – М.: Мысль, 1968. – 256 с.

REFERENCES

1. Balac'kyj, Je. O. (2011). Bjudzhet mista u systemi finansiv terytorii'. Sumy: DVNZ «UABS NBU».
2. Derzhavni budivel'ni normy Ukrai'ny DBN 360-92 (2002). Kyiv: Derzhbud Ukrai'ny, Ukrarhbudinform.
3. Miklovda, V. P., Lendjel, M. A., Pitjulych M. I. (2006). Etnomenshyny Zakarpattja v umovah rynkovoї transformacii'. Uzhgorod: Karpaty.
4. Kravciv, V. S. (Ed.). (2013). Karpats'kyj region: aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku. Lviv.
5. Pavlov, O. I. (2007). Sil's'ki terytorii' jak ob'jekt naukovoogo doslidzhennja. Derzhavne budivnyctvo, 1(1). [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(1)_6).
6. Pitjulych, M. M. (2015). Girs'ki terytorii' Ukrai'ns'kyh Karpat: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku. Uzhgorod: Grazhda.
7. Pracija u Zakarpats'kij oblasti (2015). Statystychnyj zbirnyk. Uzhgorod.
8. Zakon Ukrai'ny «Pro General'nu shemu planuvannja terytorii' Ukrai'ny». <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>.
9. Pitjulych, M. I. (Ed.). (2015). Reguljuvannja trudomigracijnyh procesiv v transkordonnomu regioni. Mukachevo: Vyd-vo MDU.
10. Symonenko, V. K. Reformy: administratyvno-terytorial'na, administratyvna i decentralizacii' – tryjedyni. Regional'na ekonomika, 2(84), 5-9.
11. Strategija demografichnoho rozvytku na 2006-2015 roky (2006). Demografija ta social'na polityka, 1, 3-22.
12. Kravciv, V. S. (Ed.). (2016). Terytorial'nyj rozvytok ta regional'na polityka v Ukrai'ni. Lviv.
13. Horev, B. (1968). Mis'ki poselennja SRSR. Problemy rostu ta i'h vyvchennja. Narysy geografii' rozselennja. Moskva: Dumka.

Гарапко Эвелина Васильевна. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ТИПОЛОГИИ МАЛЫХ ГОРОДОВ КАК НАУЧНАЯ ОСНОВА УПРАВЛЕНИЯ ИХ РАЗВИТИЕМ

Исследование проблем социально-экономического развития малых городов региона в условиях децентрализации сегодня приобретает особенно важное значение. Это обусловлено тем, что малые города складывают несущую конструкцию поселенческой структуры региона, выступают в качестве локомотивов экономического роста, продуцируют инновационно-инвестиционное влияние на прилегающие территории, поскольку именно здесь сконцентрирован интеллектуальный, научный и образовательный потенциал, функционирует производственная и социальная инфраструктура. Целью статьи является осуществление типологизации малых городов Закарпатской области, как основы для формирования научной базы управления их социально-экономическим развитием в условиях децентрализации, обоснование специфики и особенностей их функционирования и необходимость дифференцированного подхода к реализации государственной региональной политики регулирования их развитием. В процессе исследования используются общенаучные методы: индукции и дедукции (при исследовании особенностей развития малых городов Закарпатской области и региона в целом); систематизации (при разработке научных подходов относительно типологизации малых городов по ключевым параметрам их развития); обобщение (при формировании практических рекомендаций относительно государственной региональной политики регулирования развитием малых городов). Научная новизна связана с обоснованием тезиса о необходимости учитывать в процессе типологизации малых городов дифференциацию социально-экономического уровня развития малых городов, имеющегося естественно-ресурсного потенциала, уровня развития производственной и социальной инфраструктуры, состояния жилищно-коммунального хозяйства, качества человеческого потенциала, уровня экономической активности работоспособного населения, его склонности к предпринимательской деятельности, экологической ситуации на местах. Практическое значение полученных результатов состоит в осуществлении типологизации трех основных подсистем малых городов Закарпатской области – экономической, социальной и экологической. Предложены критерийные признаки типологии для каждой подсистемы. Особенное внимание свернул на экономическую и социальную подсистемы. На основе многомерного анализа осуществлена типология малых городов за динамикой протекания демографических процессов, включена этническая компонента, которая имеет важное значение для Закарпатья

как полиэтнического региона. Перспективы дальнейших исследований будут базироваться на выделении главных блоков региональных проблем развития малых городов и поиска путей их решения.

Ключевые слова: малые города, типологизация, подсистемы, управления, функции, классификационные признаки.

Harapko Evelina V. METHODOICAL APPROACHES TO TYPOLOGY OF SMALL TOWNS AS THE SCIENTIFIC BASIS OF MANAGING THEIR DEVELOPMENT

The study of problems of social and economic development of small towns in the region in the conditions of decentralization is of particular importance today. This is due to the fact that small towns constitute a supporting structure of the settlement structure of the region, they are the engines of economic growth, produce innovative and investment influence on the adjacent territory, because it is here that the intellectual, scientific and educational potential is concentrated, and the developed industrial and social infrastructure is functioning. The purpose of the article is to implement the typology of small towns of the Transcarpathian region as the basis for forming a scientific basis for management of their social and economic development in the conditions of decentralization, revealing the specifics and peculiarities of their functioning and the necessity of a differentiated approach to the implementation of the state regional policy of regulation by their development. In the course of the research, general scientific methods have been used: induction and deduction (in the study of the features of the development of small towns of the Transcarpathian region and the region as a whole); systematization (in developing scientific approaches to typology of small towns according to the key parameters of their development); generalization (in the formulation of practical recommendations on the state regional policy of regulation of small towns development). Scientific novelty is connected with the substantiation of the thesis about the need to take into account in the process of typology of small towns the differentiation of the social and economic level of development of small towns, the available natural resource potential, the level of development of industrial and social infrastructure, the state of housing and communal services, the quality of human potential, the level of economic activity of the working-age population, its propensity to entrepreneurial activity, the ecological situation on the ground. The practical significance of the results is to implement the typology of the three main subsystems of the small towns of the Transcarpathian region - economic, social and ecological. Criterion characteristics of typology for each subsystem have been offered. Particular attention has been paid to the economic and social subsystems. On the basis of the multidimensional analysis, the typology of small towns has been carried out based on the dynamics of the demographic processes, including the ethnic component, which is important for Transcarpathia as a polyethnic region. Prospects for further research will be based on the separation of the main blocks of regional problems of small town development and the search for ways to solve them.

Key words: small towns, typology, subsystems, management, functions, classification features.